

Orddannelse – Latin i moderne sprog (Fra bogen "Klog på sprog" s. 54-56)

Sprog udvikler sig hele tiden, og nye ord opstår i takt med, at man får brug for at kunne beskrive ting og begreber. Ofte bliver nye ord på et sprog dannet med udgangspunkt i allerede eksisterende ord ved, at man sætter orddele foran eller bagved et andet ords stamme. Når man danner nye ord, opstår der ny betydning, og et ord kan desuden skifte fra en ordklasse til en anden.

Siden antikken har græsk og latin været de helt centrale videnskabssprog, og derfor indeholder mange af de nye ord, der er dannet og bliver dannet på både dansk og fremmedsprog, elementer fra græsk og latin. Denne form for ord kaldes *interlatin*, da de latinske og græske ord og orddele kan forstås internationalt på tværs af sprog. Hvis et ord på dansk ligner ord på andre sprog, er det ofte, fordi ordet stammer fra græsk eller latin.

Præfiks

Et *præfiks* er en lille orddele, som er *hæftet på* (-fiks) *foran* (præ-) et ord og giver det en ny betydning.

Foran ordet *føre* kan vi på dansk sætte forskellige præfikser, fx:

til-føre, sammen-føre, ind-føre, bort-føre, tilbage-føre, over-føre, for-føre

Alle disse danske sammensætninger er latin, som er blevet oversat til dansk (oversættelseslån). På latin hedder 'at føre' *ducere*, og de små præfikser, der sættes foran, er fx:

<i>ad-</i>	(til)
<i>cum-/con-/kon-/kom-</i>	(sammen)
<i>de-</i>	(fra)
<i>in-/im-</i>	(ind)
<i>ab-</i>	(fra)
<i>pro-</i>	(frem)
<i>re-</i>	(tilbage)
<i>trans-</i>	(over på den anden side)
<i>inter-</i>	(mellem)
<i>ob-</i>	(mod)

På engelsk er de latinske ord bevaret og de findes også på dansk – ofte i fagsprog. Hvis man kender de mest almindelige latinske præfikser, bliver det meget nemmere at gennemskue fremmedord på dansk, hvor der indgår præfikser. Samtidig er det en stor hjælp til at gennemskue helt almindelige ord på engelsk, fransk, tysk og spansk.

Suffiks

Et suffiks er en lille orddel, som er *hæftet på* (-fiks) *bagved* (suf-) et ord. Det bruges ofte til at markere bøjning af ord fx:

I substantiver til

- at skelne *singularis* til *pluralis*: krokodille/krokodiller

I verber til

- at skelne mellem *infinitiv* og *personbøjet* form: parkere/parkerer
- at skelne mellem *tider*: parkerer/parkerede

Men suffikser bruges også til at omdanne en ordklasse til en anden fx et *substantiv* til et *adjektiv*: kunst/kunstig, lykke/lykkelig.

Suffikser, der markerer bøjning, kaldes bøjningssuffikser.

Suffikser, der ændrer et ords ordklasse, kaldes afledningssuffikser.

Latinske suffikser i dansk og fremmedsprog

En række latinske suffikser er almindelige i dansk og fremmedsprog:

- nt** i fx skribent (skrivende), en patient (en lidende)
- ion** i fx en inskription (en indskrift), en konsultation (en rådgivning), en animation (en levendegørelse)
- tor/-tør** i fx traktor (en der trækker), administrator (en der administrerer), en rektor (en der styrer). På dansk er de latinske ord på -tor ofte kommet via fransk, og endelsen er da -tør, som fx i redaktør eller instruktør
- al** i fx national (folkelig), social (kammeratlig)
- il** i fx mobil (bevægelig), infantil (barnlig)

Et ord kan indeholde både præfikser og suffikser, fx: *trans-is-tor*, *pro-voka-tion*, *ex-pedi-ent*.

Præfiks, suffiks og stamme kaldes under et for **morfemer**. Morfemer definerer vi som *sprogets/ordenes mindste betydningsbærende dele*. Så fx substantivet "en bortfører" har tre morfemer: præfikset *bort-*, stammen *før* og suffikset *-er*, der betyder "en som gør noget".

--	--

Tekst 2

Det bliver af mange diskuteret, hvor omfattende de samfundsmæssige ændringer er som følge af informationsteknologien. Mange hævder, at vi er i gang med ændringer af samfundet i stil med den ændring eller transformation, der fandt sted fra overgangen fra landbrugssamfund til industrisamfund i 1700- og 1800-tallet. (...)

En dansk forsker, Jens Hoff, har gjort sig overvejelser om demokratiet i det informationsteknologiske samfund. Jens Hoff mener, at IKT (informations- og kommunikationsteknologi) rummer en række muligheder, som gør det relevant, ja næsten påtrængende, at tænke demokratiet ind i nye sammenhænge. Ifølge Jens Hoff giver IKT mulighed for:

1. Øget interaktivitet mellem deltagerne
2. Indskrænkning af tid og rum
3. Nemmere og mere lige adgang til politiske processer
4. "Alle-til-alle" kommunikation
5. Nemmere kontrol over større mængder information
6. Mulighed for både "broadcasting" og "narrowcasting"
7. Decentralisering med kontrollen af informationer

Tekst 3

Baggrunden for udviklingen af nye arter er den naturlige variation, som altid findes i en population. Den er dels opstået ved, at afkommet får arveegenskaber fra både faderen og moderen, dels at disse kan kombineres på et utal af forskellige måder. Dertil kommer, at der hele tiden sker mutationer. Man regner med, at der for hvert gen sker en mutation i mindst ét ud af en million celler per generation. (...) Det lyder måske ikke af meget, men når man tager i betragtning, at mennesket har ca. 30.000 gener, er mutationshyppigheden stor nok til at kunne danne grundlag for den forskellige og forandring, som er baggrunden for evolution. (...) Naturlig udvælgelse og udviklingen af nye arter er en vanskelig proces at undersøge i det daglige, fordi det oftest går så langsomt.